

Я.А. Утьосов

Особливості психолого-педагогічного впливу на формування соціальної компетентності у підлітків з інтелектуальними порушеннями

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Підлітковий вік – складний період психологічного зростання та статевого дозрівання, яке характеризується якісними змінами, пов'язаними із статевим дозріванням і входженням в доросле життя [2, с. 281]. Цей вік найважчий у виховному відношенні. Підліток намагається обмежити своє життя від контролю дорослих і часто йде на конфлікти з ними. Окрім прагнення до емансипації, підлітку притаманна велика потреба в спілкуванні з однолітками. Само в цьому віці у підлітків з інтелектуальними порушеннями спостерігаються порушення соціальної поведінки, обумовлені несформованістю соціальних і моральних норм, соціальної компетентності [2].

Формування й розвиток соціальної компетентності саме у підлітків з інтелектуальними порушеннями можна розглядати як одне з пріоритетних корекційних завдань у забезпеченні наступності їхньої соціалізації. Тому виникає необхідність створити певні умови, що сприяють розширенню досвіду міжособистісного спілкування, конструктивних дій з вирішення важких ситуацій; запропонувати засоби здійснення такої взаємодії [3].

Основна мета психолого-педагогічного впливу на підлітків з порушеннями інтелекту – навчити їх адекватно взаємодіяти в спільній діяльності й реагувати на важкі життєві ситуації, продуктивно вирішувати їх. Існує той факт, що відпрацювання окремих моделей взаємодії в спеціально створених ситуаціях у більшості випадків не призводить до самостійного перенесення підлітками досвіду таких взаємин у життя. Отже, при вирішенні завдань міжособистісного спілкування й спільної діяльності підлітків з інтелектуальними порушеннями необхідно залучити етапи психолого-педагогічного впливу, що дозволяють підліткам самостійно або за допомогою вчителя більш-менш активно виявити себе в реальних життєвих ситуаціях, таким чином набуваючи соціальні компетенції. Саме постійний супровід корекційного педагога та взаємозв'язок між видами діяльності на заняттях з кожного предмету, їх закріплення в позаурочних час дає можливість набутим соціальним навичкам і знанням стати соціальними компетенціями шляхом формування у підлітків соціальних та моральних переконань, які, в свою чергу, підкріплюються моральними та соціальними вчинками [1, с. 234-262].

Отже, щоб навчити підлітків з інтелектуальними порушеннями дотримуватися певних соціальних правил, необхідно розробити спеціальну методику навчання цим правилам. Починати їх навчати потрібно не зі складних абстрактних правил, що стосуються повсякденної поведінки, а з конкретних соціальних доручень [1–3].

Першим кроком, на нашу думку, необхідно, щоб підлітки з інтелектуальними порушеннями, отримавши завдання, відразу ж повторили його – якщо потрібно, кілька разів, до запам'ятовування. Це змусить учнів мобілізуватися, зосередитися на завданні й краще зрозуміти його зміст.

Другим елементом методики повинне стати навчання підлітків з інтелектуальними порушеннями плануванню власних вчинків. Треба запропонувати їм одразу після отримання і усвідомлення інструкції спланувати свої дії, тобто відразу після доручення приступити до його уявного виконання: визначити точний термін виконання, намітити послідовність дій, розподілити роботу по годинах тощо.

У численних дослідженнях вітчизняних та закордонних психологів та педагогів були виділені найбільш істотні умови, що дозволяють дорослому формувати у дитини з типовим розвитком здатність самостійно керувати своєю поведінкою, володіти соціальними компетенціями [4]. Ми вважаємо, що ця ж послідовність є характерною й для підлітків з інтелектуальними порушеннями:

1. Формування у підлітка сильного і тривалого діючого мотиву до бажаної поведінки. Тобто, поставлена перед учнем мета повинна бути включена в той мотиваційний обрій, який є найбільш значущим для даного конкретного підлітка, враховувати індивідуальний досвід кожного учня. Потрібно вводити нові мотиви на основі приєднання їх до вже діючих на підлітка стимулів, а не базувати нові мотиви на незрозумілій для учня забороні, яка не має для нього сенсу. Так, підліток спочатку може виконувати будь-які соціальні обов'язки в класі заради можливості пограти після уроку в футбол, а потім, після деякого часу, почне самостійно, без примусу це робити, тому що йому сподобається отримувати гарні вигуки від вчителів та однолітків.

2. Введення обмежувальних цілей при складності вихідного завдання. Коли підліткам пропонується дуже одноманітна чи нецікава для них робота, яка викликає в них „психічне насичення” та відмову від подальшої роботи, вчитель повинен послабити вихідні вимоги. Тобто, поставити перед підлітками з інтелектуальними порушеннями конкретну мету. Введення обмежувальної цілі рішучим чином змінює поведінку підлітка і впливає на результати роботи. Обмежувальну мету треба надавати в початковий період „перенасичення”, щоб підліток ще не остаточно відмовилася від виконання завдання [4, с. 58-61].

3. Розподілення складної форми поведінки, яка вимагається від підлітка, на відносно самостійні та невеликі дії. Для підлітків з інтелектуальними порушеннями ще додається необхідність додаткової репетиції – переживання окремих елементів складної дії. У даній категорії дітей абстрактні процеси ускладнені, отже їм необхідно реальне пережиття

кожного етапу, можливо, багаторазове. Тож необхідно ввести елемент театралізації та ігри-драматизації для підлітків при навчанні їх правилам соціальної поведінки.

Таким чином, ми спробували описати основні умови, особливості психолого-педагогічного впливу та корекційної роботи з формування соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями (вміння будувати міжособистісні стосунки, володіти спільною діяльністю, нормами поведінки, спілкування у суспільстві, м'якими технологіями, вмінням працювати в команді, під керівництвом та ін.). На нашу думку, при формуванні соціальної компетентності у підлітків з інтелектуальними порушеннями означені загальні умови потребують конкретизації. Отже, подальші наші наукові дослідження будуть спрямовані на визначення складових соціальної компетентності, а також з'ясування конкретних методів її формування у підлітків з інтелектуальними порушеннями.

Література

1. Бистрова Ю.О. Забезпечення наступності в процесі професійно-трудової соціалізації осіб з вадами інтелектуального розвитку: монографія / Ю.О. Бистрова. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 332 с.

2. Вопросы психологии личности школьника / под редакцией Л. И. Божович и Л. В. Благондежиной. – М.: Издательство академии педагогических наук РСФСР, 1961.

3. Канішевська Л. В. Формування життєвої компетентності вихованців у закладах інтернатного типу: наук.-метод. посіб. / Л. В. Канішевська. – К.: Пед. думка, 2007. – 172 с.

4. Славіна Н. С. Психологічне дослідження підлітків з девіантною поведінкою / Н. С. Славіна, Л. П. Мельник // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2013. – Вип. 35. – С. 58-61. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_35_15.

5. Утьосов Я. А. Змістові основи соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : збірник наукових праць: вип. 11. / [за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова]. – Кам'янець-Подільський, ПП «Медобори – 2006», 2018. – С. 53-59.

А.А. Федорішко

Статеві відмінності спортивних результатів призерів міжнародних змагань з класичного пауерліфтингу серед студентів ВНЗ

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У 21-му столітті жінки впевнено опановують колись винятково чоловічі види спорту: різні види боротьби, ударні единоборства, важку атлетику, гирьовий спорт, пауерліфтинг. Серед силових видів спорту в останні десятиліття саме пауерліфтинг набуває дедалі більшої популярності, про що свідчить проведений нами аналіз кількості учасників змагань різного рангу, постійно зростаюче число різноманітних турнірів, утворення різних видів пауерліфтингу [3–5], відвідування інтернет-сайтів з атлетичних видів спорту [2].

Проаналізувавши кількість учасників кубків світу з класичного пауерліфтингу серед університетів, ми виявили, що надзвичайно популярним цей вид спорту став серед студенток-спортсменок, абсолютна і відносна кількість котрих на цих турнірах збільшується. Якщо у перших подібних змаганнях, які відбулись у 2016 році, із 144 учасників 63% склали чоловіки, 27% - жінки, то у 2019 році це співвідношення із 206 учасників склало 47,5% до 52,5%. Тобто, вперше кількість жінок, котрі беруть участь у міжнародних змаганнях з пауерліфтингу, перевищила кількість чоловіків.

Прагнення представниць прекрасної статі займатись силовими видами спорту створює нові можливості наукового пізнання поки що не вивчених адаптаційних можливостей жіночого організму до великих тренувальних і змагальних навантажень.

Доступним і об'єктивним методом визначення функціональних можливостей жіночого організму є аналіз рівня спортивних результатів. У своїй роботі ми враховували те, що при співставленні ступеню статевого диморфізму за низкою морфологічних, фізіологічних і психомоторних ознак встановлено, що найбільша відмінність стосується показників такої фізичної якості як сила [1, 4], тому об'єктом дослідження вирішили обрати силові види спорту.

Як правило, для дослідження силових можливостей чоловіків і жінок проводиться вимірювання ізометричної сили різних груп м'язів, яке свідчить, що статеві відмінності складають від 25-30% до 43-63% [1] при чому верхня межа стосується можливостей м'язів рук, поясу вільної верхньої кінцівки, грудей.

Для вивчення силових можливостей жінок ми вирішили використати результати у змагальних вправах класичного пауерліфтингу з декількох причин. По-перше, цей вид спорту є одним з наймолодших серед силових видів спорту, а отже, найменш вивчений, адже всесвітні змагання у ньому проводяться лише з 2012 року. По-друге, з 2015 року всеукраїнські, а з 2016 року і всесвітні змагання з пауерліфтингу серед студентів вищих навчальних закладів проводяться лише у форматі класичного пауерліфтингу, тобто, без застосування спеціального (підтримуючого) екіпірування (колінних бинтів, трико для присідання й тяги, майки для жиму лежачи). По-третє, в інших силових видах